

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการนำเสนอข้อมูล “การพัฒนาอาชีพของนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์” ทั้งจากจากการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลบุคคล ซึ่งได้แก่ นักเขียนสารคดีอิสระ บรรณาธิการ และผู้อำนวยการฝ่ายผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์ และการรวบรวมเอกสารและบทสัมภาษณ์ที่เกี่ยวข้องจากสื่อสิ่งพิมพ์ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์” นับตั้งแต่กระบวนการเลือกอาชีพตั้งแต่วัยเด็ก จนประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระได้ตามลำดับดังต่อไปนี้

ช่วงที่ 1 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเข้าสู่อาชีพ

ปัจจัยวัยเด็กที่เอื้อต่อการเข้าสู่อาชีพ

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาอาชีพก่อนเข้าสู่อาชีพ กล่าวได้ว่าสภาพแวดล้อมในวัยเด็กมีอิทธิพลต่อการปูพื้นฐานทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม ในการปูพื้นฐานความสนใจ ทักษะความสามารถ ลักษณะอุปนิสัยและบุคลิกภาพของนักเขียนสารคดีอิสระแต่ละท่าน ในแต่ละช่วงเวลาไม่น้อยต่างกัน แต่กล่าวได้ว่าอย่างน้อยที่สุดมีอิทธิพลต่อการปูพื้นฐานด้านความสนใจ และพื้นฐานบุคลิกภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาเข้าสู่อาชีพ ในโอกาสต่อมา ซึ่งพบว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมในวัยเด็กที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเข้าสู่อาชีพมีดังนี้

1. สภาพแวดล้อมทางครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า “สภาพแวดล้อมทางครอบครัว” ได้แก่ บุคคลในครอบครัว ลักษณะการเลี้ยงดู ถิ่นฐานที่ตั้ง และสภาพแวดล้อมอื่นในครอบครัว มีอิทธิพลต่อการปูพื้นฐานความสนใจในการอ่าน ความสนใจเฉพาะด้าน การปูพื้นฐานและการพัฒนาความสามารถและทักษะทางวิชาชีพ การปูพื้นฐานลักษณะอุปนิสัยและบุคลิกภาพ การปูพื้นฐานวิถีดิจิตและมุมมอง ตลอดจนความสนใจในอาชีพ ซึ่งพบว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมทางครอบครัวมีอิทธิพลต่อการปูพื้นฐานในวัยเด็กมากที่สุด

ต้นฉบับ หน้าขาดหาย

ศึกษามีลักษณะเป็นการเรียนรู้ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจที่จะเข้าสู่การทำงานสารคดี จากสถาบันการศึกษา การเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงาน และความสนใจส่วนบุคคลของนักเขียน ซึ่งพบว่าการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ ดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่อาชีพ ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อมต่อนักเขียนสารคดีอิสระกรณีศึกษาทุกท่าน อย่างไรก็ตาม พบว่านักเขียนสารคดีอิสระส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษาทางสายวิชาชีพสื่อสารมวลชนหรือการเรียนโดยตรง แต่นักเขียนทุกท่านเรียนรู้จากความสนใจส่วนตัวและจากประสบการณ์การทำงานก่อนเข้าสู่วิชาชีพ โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดทางอาชีพของนักเขียนสารคดีอิสระในกรณีศึกษามีดังนี้

1. สถาบันการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าการเรียนในสายวิชาชีพโดยตรง การร่วมกิจกรรมในสถานศึกษา กลุ่มเพื่อนในสถานศึกษา และสภาพแวดล้อมอื่นในสถานศึกษา มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่อาชีพ ซึ่งพบว่าการศึกษาในสายวิชาชีพโดยตรงมีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมด้านทักษะในการทำงาน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ มีอิทธิพลต่อแนวคิดและมุมมองในการสร้างสรรค์งานสารคดี และเอื้อโอกาสในการฝึกงานทางวิชาชีพ ต่อนักเขียนสารคดีอิสระที่ศึกษาทางสายวิชาชีพโดยตรง สำหรับนักเขียนสารคดีอิสระที่ศึกษาในสาขาวิชาอื่นพบว่า พื้นฐานความรู้จากการเรียน การร่วมกิจกรรมในสถาบันการศึกษา มีอิทธิพลต่อการพัฒนาความสนใจเฉพาะด้าน การพัฒนาทักษะทางการเขียนและทักษะอื่นที่เอื้อต่อการทำงานสารคดี และยังพบว่าพื้นฐานดังกล่าวมีอิทธิพลต่อแนวคิด มุมมอง เนื้อหา และรูปแบบการนำเสนองานสารคดีของนักเขียน ทำให้นักเขียนอิสระมีรูปแบบเฉพาะในผลงานสารคดีของตน นอกจากนั้น “ระบบการศึกษาเปิด” ยังเอื้อโอกาสโดยทางอ้อมให้นักเขียนสารคดีอิสระบางท่านมีโอกาสทำงานในขณะที่เรียนไปด้วย อย่างไรก็ตาม พบว่านักเขียนสารคดีอิสระบางท่านไม่ได้ศึกษาในสาขาวิชาชีพใด แต่การเรียนรู้ในการประกอบวิชาชีพเกิดจากความสนใจส่วนตัวของนักเขียน และจากประสบการณ์การทำงานโดยตรง

2. กลุ่มเพื่อน

จากการศึกษาพบว่า “กลุ่มเพื่อน” มีอิทธิพลต่อการเตรียมความพร้อมของนักเขียนสารคดีอิสระบางท่านในด้านการพัฒนาความสนใจในการอ่าน การแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น กระตุ้นให้เกิดความสนใจในการทำงานสารคดี และการแนะนำให้เข้าสู่อาชีพ อย่างไรก็ตามพบว่า “กลุ่มเพื่อน” ไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการเตรียมความพร้อมในการประกอบวิชาชีพของนักเขียนสารคดีอิสระส่วนใหญ่

3. เพื่อนร่วมวิชาชีพ

จากการศึกษาพบว่า “เพื่อนร่วมวิชาชีพ” มีอิทธิพลทั้งโดยทางตรง และโดยทางอ้อมในการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การทำงานสารคดีอิสระของนักเขียนฯ กรณีศึกษา ทั้งจากการร่วมงานโดยตรง การสอนทักษะในการทำงาน การให้คำแนะนำในการทำงานสารคดี ให้โอกาสในการทำงานสารคดี แนะนำให้เข้าสู่วิชาชีพ นอกจากนี้ สำหรับนักเขียนสารคดีอิสระบางท่าน “เพื่อนร่วมวิชาชีพ” ยังเป็นแรงบันดาลใจให้อยากเข้าสู่อาชีพ

4. ประสบการณ์การทำงาน

จากการศึกษาพบว่าประสบการณ์การทำงานประจำ ประสบการณ์การทำงานสารคดี เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการเตรียมความพร้อมก่อนการเข้าสู่อาชีพนักเขียนสารคดีอิสระของนักเขียนกรณีศึกษา ในด้านการพัฒนาทักษะความสามารถในการสร้างสรรค์งานสารคดี การเรียนรู้การจัดการการทำงาน การสังสรรค์อดิบัติในการทำงานสำหรับนักเขียนบางท่าน และกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงานจริงยังทำให้เกิดความเข้าใจต่อลักษณะการทำงานสารคดี ซึ่งเป็นกระบวนการทำความเข้าใจตนเอง (self-understanding) ก่อนตัดสินใจเข้าสู่การทำงานสารคดีอิสระ นอกจากนี้ยังพบว่าประสบการณ์การทำงานประจำยังเป็นแรงผลักดันให้นักเขียนบางท่านตัดสินใจเข้าสู่การทำงานสารคดีอิสระเมื่อมีโอกาส

5. ความสนใจส่วนบุคคล

จากการศึกษาพบว่าความสนใจเฉพาะด้านของนักเขียนสารคดีอิสระแต่ละท่านเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความพยายามในการแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดการสังเขปข้อมูล ความรู้ อดิบัติ และการพัฒนาทักษะเฉพาะด้าน ซึ่งนำไปสู่โอกาสในการเข้าสู่อาชีพเมื่อมีจังหวะและทำให้เกิดการพัฒนาการทำงานสารคดีอย่างมีรูปแบบเฉพาะในเวลาต่อมา

ช่วงที่ 2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานสารคดีอิสระ

จากการศึกษาพบว่าความสามารถในการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระเกี่ยวข้องกับความสามารถใน 2 ส่วน คือความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงาน และความสามารถในการจัดการการทำงาน ซึ่งพบว่าปัจจัยภูมิหลังของนักเขียน ปัจจัยสภาพแวดล้อมในองค์กรสื่อ และลักษณะการดำเนินงานทางวิชาชีพ มีอิทธิพลต่อความสามารถดังกล่าว โดยปัจจัยทั้ง 3 ส่วนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระดังนี้

2.1 ปัจจัยภูมิหลัง

นอกจากพื้นฐานด้านความสนใจ ความสามารถ อุปนิสัย บุคลิกภาพ และประสบการณ์การทำงานที่นำมาสู่ความสนใจในการทำงานสารคดีอิสระ และ “จังหวะ” ในการเข้าสู่อาชีพที่เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับโอกาสในการเริ่มต้นทำงานเขียนสารคดีอิสระแล้ว จากการศึกษายังพบว่าปัจจัยภูมิหลังของนักเขียนสารคดีอิสระแต่ละท่านยังมีอิทธิพลต่อผลงานที่มีรูปแบบเฉพาะและความสามารถในการจัดการการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระแต่ละท่าน ซึ่งพบว่าปัจจัยภูมิหลังสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสามารถและโอกาสดังกล่าวสำหรับนักเขียนกรณีศึกษาทุกท่าน คือพื้นฐานความสนใจเฉพาะด้าน และประสบการณ์การทำงาน นอกจากนี้ปัจจัยภูมิหลังทางสังคม ของนักเขียนแต่ละท่านยังมีอิทธิพลต่อผลงานและลักษณะการดำเนินงานของนักเขียนสารคดีอิสระแต่ละท่านแตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยภูมิหลังเหล่านี้มีดังนี้

1. พื้นฐานความสนใจเฉพาะด้าน

จากการศึกษาพบว่า พื้นฐานความสนใจเฉพาะด้าน มีอิทธิพลต่อความพยายามในการแสวงหาความรู้ และข้อมูลในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการเปิดรับสื่อ และการติดตามผลงานสื่อในรูปแบบต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดการสังสมแนวคิด มุมมอง วิธีการนำเสนอ และทักษะการสื่อความหมายของนักเขียน ซึ่งได้นำมาใช้ในการทำงานทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจจากการเลือกสรรโดยธรรมชาติ นอกจากนี้สำหรับนักเขียนสารคดีอิสระบางท่าน การติดตามผลงานของนักเขียนและช่างภาพที่ชื่นชอบมาโดยตลอดมีอิทธิพลต่อผลงานที่นำเสนอสู่สาธารณชน และยังเป็นแรงบันดาลใจให้เข้าสู่อาชีพสำหรับนักเขียนบางท่าน

2. ประสบการณ์การทำงาน

จากการศึกษาพบว่า ประสบการณ์การทำงานเฉพาะด้าน และประสบการณ์การทำงานสารคดี มีอิทธิพลต่อผลงานของนักเขียนสารคดีอิสระ ซึ่งสะท้อนออกมาในมุมมอง และเนื้อหาที่มีรูปแบบเฉพาะของนักเขียนแต่ละท่าน นอกจากนี้ ประสบการณ์การทำงานสารคดีในองค์กรสื่อเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในการจัดการการทำงานของนักเขียน เนื่องจากเป็นการสังสมความรู้ความเข้าใจในระบบการจัดการการทำงาน การเรียนรู้เทคนิคการทำงาน จนทำให้นักเขียนสารคดี สามารถจัดการการทำงานได้ด้วยตนเองเมื่อทำงานอิสระ

3. พื้นฐานทางครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการเลี้ยงดู ลักษณะความสัมพันธ์ในครอบครัว ความคาดหวังของบิดามารดา มีอิทธิพลต่อความสามารถและโอกาสในการประกอบอาชีพ ในด้านการให้อิสระในการประกอบอาชีพ มีความเข้าใจในอาชีพ ให้ความช่วยเหลือในบางโอกาส นอกจากนั้น ลักษณะการเลี้ยงดูยังมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของนักเขียน ซึ่งสะท้อนออกมาที่ผลงานของนักเขียน ด้วย

4. ภูมิหลังทางการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าพื้นฐานความรู้เฉพาะสาขาวิชาที่มีอิทธิพลต่อผลงานของนักเขียนสารคดีอิสระ ในด้านมุมมองในการเสนอผลงาน ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่วิธีแสวงหาข้อมูล และมีอิทธิพลต่อวิธีการนำเสนอเรื่องราว และการเลือกใช้ภาษาในรูปแบบเฉพาะของนักเขียนสารคดีแต่ละท่าน

5. ทักษะพิเศษเฉพาะด้าน

จากการศึกษาพบว่าในการจัดทำสารคดีเฉพาะประเภท ที่ต้องใช้ทักษะพิเศษเฉพาะทาง เช่น สารคดีชีวิตได้ทะเล สารคดีชีวิตสัตว์ป่า ทักษะความสามารถเฉพาะตัวของนักเขียนประกอบกับทักษะความสามารถในการทำงานสารคดีของนักเขียน เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสามารถและโอกาสในการทำงานสารคดีในรูปแบบเฉพาะของนักเขียน เนื่องจากมีนักเขียนที่สามารถทำงานสารคดีในรูปแบบดังกล่าวน้อย นอกจากนั้นความสามารถในการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์ด้วยตนเองในเกือบทุกขั้นตอนยังเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อโอกาสและความสามารถในการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์ในกรณีศึกษาด้วย

6. พื้นฐานอุปนิสัยและบุคลิกภาพ

เนื่องจากลักษณะการดำเนินงานที่นักเขียนสารคดีอิสระเป็นผู้ทำงานอิสระที่ต้องทำงานอยู่กับตนเอง และจัดการการทำงานด้วยตนเอง นักเขียนสารคดีอิสระจึงควรมีพื้นฐานอุปนิสัย และบุคลิกภาพที่เอื้อกับกระบวนการทำงานและลักษณะทางวิชาชีพดังกล่าว จึงจะทำให้ทำงานสารคดีอิสระได้อย่างมีความสุข ซึ่งพื้นฐานอุปนิสัยที่พบในกรณีศึกษา ได้แก่ มีความสนใจใฝ่รู้ รักสันโดษ รักอิสระ รักการเดินทาง มุ่งมั่นทุ่มเทกับสิ่งที่สนใจ และต้องการอิสระในการแสดงความคิดเห็น นอกจากนั้น นักเขียนสารคดีอิสระควรมีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูงเนื่องจากความไม่มั่นคงในอาชีพ

7. ทักษะที่ดีในการประกอบวิชาชีพ

จากการศึกษาพบว่า "ทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ" เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการทำงาน และผลงานของนักเขียนสารคดีอิสระ เนื่องจากทัศนคติที่ดีทำให้เกิดความพยายามในการพัฒนาการทำงานของนักเขียน ทัศนคติที่ดียังมีผลต่อความพยายามในการปรับตัวในการใช้ชีวิตโดยยอมรับเงื่อนไขในอาชีพ และความพยายามทำงานสารคดีอย่างดีที่สุดเพื่อให้สามารถทำงานเขียนสารคดีอิสระเป็นอาชีพได้ นอกจากนี้ นักเขียนสารคดีอิสระบางท่านพยายามทำงานให้ดียิ่งขึ้นเพื่อให้บุคคลอื่นยอมรับในอาชีพ

นอกจากปัจจัยภูมิหลังทางสังคมที่กล่าวมา ในการศึกษาปัจจัย "เพศ" พบว่าไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงานสารคดีอิสระกรณีศึกษา แม้จะเป็นข้อจำกัดในการทำงานในบางกรณี ทั้งนี้เนื่องจากนักเขียนสารคดีอิสระเป็นผู้เลือกทำงานสารคดีในรูปแบบที่เหมาะสมกับตนเอง นอกจากนี้ นักเขียนหญิงในกรณีศึกษา 3 ท่าน ยังให้ความเห็นว่าความเป็นเพศหญิงกลับเป็นปัจจัยสนับสนุนการทำงานที่ทำให้ได้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลมากขึ้น

2.2 ปัจจัยสภาพแวดล้อมองค์กรสื่อ

ในฐานะที่นักเขียนสารคดีอิสระคือผู้ทำงานร่วมกับองค์กรสื่อ พบว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานร่วมกับองค์กรสื่อ ซึ่งได้แก่ จุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อ จุดมุ่งหมายของนักเขียน ผู้รับสาร และแหล่งข้อมูล มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางรูปแบบผลงาน และความสามารถในการจัดการการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อสิ่งพิมพ์ ในขณะที่ในการทำงานสารคดีทางโทรทัศน์ พบว่าจุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางผลงาน และลักษณะการจัดการการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระมากที่สุด โดยเนื้อหาจะเกี่ยวข้องกับผู้รับสารมากน้อยเพียงใดขึ้นกับจุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อเป็นสำคัญ และสำหรับสารคดีบางประเภทมีปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานบางประการที่มีอิทธิพลต่อการทำงานและผลงานของนักเขียน ซึ่งโดยภาพรวมปัจจัยสภาพแวดล้อมในองค์กรสื่อมีอิทธิพลต่อผลงานและลักษณะการจัดการการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของนักเขียน

จากการศึกษาพบว่า จุดมุ่งหมายของนักเขียน เป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุดต่อผลงานของนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อสิ่งพิมพ์ในการเลือกเรื่อง ลักษณะข้อมูล และวิธีการนำเสนอข้อมูล ซึ่งพบว่า นักเขียนสารคดีอิสระทุกท่านวางบทบาทในการทำงานของตนไว้ที่การเป็นนักเขียน ที่ต้องการเสนอ

สิ่งที่ต้องการต่อสาธารณชน สำหรับนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์ พบว่านักเขียนสารคดีอิสระมีบทบาทในการให้คำแนะนำและจัดการผลิตรายการให้กับเจ้าของรายการตามวัตถุประสงค์ของเจ้าของรายการ โดยอาศัยทักษะความชำนาญในการผลิตรายการของนักเขียน

2. จุดมุ่งหมายของครีเอทีฟ

จากการศึกษาพบว่าจุดมุ่งหมายของครีเอทีฟมีอิทธิพลต่อการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระทางสิ่งพิมพ์ต่อประเภทงานสารคดี การเลือกประเด็นนำเสนอ การให้น้ำหนักความสำคัญของข้อมูล และการเลือกวิธีนำเสนอ นอกจากนี้พบว่าแนวทางสื่อเป็นข้อจำกัดในการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระ และพบว่านโยบายของครีเอทีฟมีอิทธิพลต่อการเลือกเรื่องของนักเขียน โดยพบว่าในการกำหนดการทำงาน นักเขียนสารคดีอิสระให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจจุดมุ่งหมายของครีเอทีฟ อย่างไรก็ตาม พบว่าลักษณะการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระและบรรณาธิการมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันมากกว่าการมีอิทธิพลต่อกัน และโดยทั่วไปของครีเอทีฟจะเกี่ยวข้องกับการทำงานของนักเขียนอิสระน้อยมาก หากนักเขียนสามารถรับผิดชอบการทำงานได้ สำหรับการผลิตรายการสารคดีทางโทรทัศน์พบว่าจุดมุ่งหมายของครีเอทีฟเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อการทำงานของนักเขียนสารคดีทั้งต่อเนื้อหา ประเด็นการนำเสนอ และวิธีนำเสนอ

3. ผู้รับสาร

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัย “ผู้รับสาร” มีอิทธิพลต่อการทำงานและผลงานของนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งสะท้อนออกมาที่ผลงานสารคดีใน 3 ด้านคือ การเลือกเรื่องและประเด็นในการนำเสนอ การหารูปแบบในการนำเสนอ และการเลือกใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย ซึ่งพบว่าปัจจัย “ผู้อ่าน” มีอิทธิพลต่อผลงานของนักเขียนแต่ละท่าน ในแต่ละด้าน มากน้อยแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นกับจุดมุ่งหมายของนักเขียนแต่ละท่านว่าให้ความสำคัญกับสิ่งที่ต้องการสื่อสารกับผู้รับสารด้วยจุดมุ่งหมายใด และมีวิธีการนำเสนออย่างไร อย่างไรก็ตาม พบว่าสำหรับนักเขียนสารคดีอิสระบางท่าน ในการทำงานเขียนสารคดีไม่ได้คำนึงถึง “ผู้อ่าน” โดยตรง แต่เป็นไปตามความต้องการในการเสนอสิ่งที่นักเขียนต้องการนำเสนอมากกว่า สำหรับการผลิตงานสารคดีโทรทัศน์ของนักเขียนสารคดีอิสระพบว่าเนื้อหาและรูปแบบในการนำเสนอจะเกี่ยวข้องกับผู้ชมมากน้อยเพียงใดขึ้นกับจุดมุ่งหมายของเจ้าของรายการหรือองค์กรผู้ว่าจ้างเป็นสำคัญ

4. ข้อมูล

จากการศึกษาพบว่า ในการทำงานสารคดีทางสื่อสิ่งพิมพ์บางประเภทในประเทศไทย การมี “ข้อมูลจำกัด” มีอิทธิพลต่อวิธีการนำเสนอข้อมูล นอกจากนั้นในการทำงานสารคดีเชิงบทความ นักเขียนสารคดีอิสระยังจำเป็นต้องติดตามข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ และพบว่า “แหล่งข้อมูลในพื้นที่” จะมีอิทธิพลต่อการนำเสนอข้อมูลของนักเขียนมากน้อยเพียงใดขึ้นกับพื้นฐานความรู้ ความเข้าใจ สถานการณ์ของนักเขียน อย่างไรก็ตามพบว่า นักเขียนสารคดีอิสระมีบทบาทเป็นผู้กำหนดลักษณะข้อมูลตามจุดมุ่งหมาย และความชำนาญของนักเขียน สำหรับการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์พบว่า “แหล่งข้อมูล” ไม่มีอิทธิพลต่อการวางแผนการทำงานของนักเขียน แต่ลักษณะการทำงานในการค้นข้อมูล และการนำเสนอข้อมูล เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของลูกค้านำเป็นสำคัญ

5. บรรณาธิการฝ่ายศิลป์ หรือฝ่ายศิลป์

จากการศึกษาพบว่า ในการนำเสนอผลงานสารคดีที่ให้ความสำคัญกับภาพถ่ายทางสื่อสิ่งพิมพ์ “บรรณาธิการฝ่ายศิลป์” มีอิทธิพลต่อผลงานของนักเขียนสารคดีอิสระที่ปรากฏผ่านสื่อ เนื่องจากบรรณาธิการฝ่ายศิลป์เป็นผู้เลือกภาพและดูแลการจัดวางภาพที่ปรากฏออกมาทางสื่อ

6. สภาพธรรมชาติ

จากการศึกษาพบว่า ในการจัดทำสารคดีชีวิตสัตว์ป่าและสารคดีชีวิตใต้ทะเล แม้จุดมุ่งหมายองค์กรสื่อ และจุดมุ่งหมายในการทำงานของนักเขียนมีอิทธิพลต่อการกำหนดเรื่อง แต่พบว่าสภาพตามธรรมชาติยังเป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลในการกำหนดผลงานของนักเขียน เนื่องจากลักษณะการทำงานที่ต้องรอจังหวะในการถ่ายภาพ

นอกจากปัจจัยสภาพแวดล้อมในองค์กรสื่อที่ได้นำเสนอมาข้างพบว่ามีปัจจัยในการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระที่มีอิทธิพลต่อการจัดการการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระ แต่ไม่มีอิทธิพลต่อผลงานของนักเขียนโดยตรง ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่ ผู้สนับสนุนการเดินทาง (sponsor) ของช่างภาพได้นำ และ หน่วยงานของกรมป่าไม้ ในการทำงานช่างภาพชีวิตสัตว์ป่า

2.3 ลักษณะการดำเนินงานทางวิชาชีพ

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการดำเนินงานสารคดีทางสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์มีลักษณะแตกต่างกัน ซึ่งทำให้มีอิทธิพลต่อลักษณะการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์แตกต่างกันดังนี้

ลักษณะการดำเนินงานสารคดีทางสื่อสิ่งพิมพ์

ลักษณะการดำเนินงานทางสื่อสิ่งพิมพ์ ที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระคือ เป็นการทำงานอิสระที่ต้องทำงานอยู่กับตัวเอง การเปิดรับงานของนักเขียนสารคดีอิสระมีจำกัด ระบบผลตอบแทนที่ไม่แน่นอน และนักเขียนต้องจัดการธุรกิจด้วยตนเอง ดังนั้น นักเขียนสารคดีอิสระต้องเป็นผู้ที่เข้าใจลักษณะอาชีพ และเข้าใจความต้องการของตนเอง และเห็นว่าการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อสิ่งพิมพ์เป็นอาชีพที่สามารถตอบสนองความต้องการในการดำเนินชีวิตที่ตรงกับลักษณะนิสัย บุคลิกภาพ ความสนใจ และความสามารถของนักเขียน โดยมีความพอใจในการทำงานตามลำพังเป็นพื้นฐาน และในด้านการสร้างสรรค์ผลงานสารคดี นักเขียนสารคดีอิสระจำเป็นต้องมีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานสารคดีที่มีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์เป็นตัวของตัวเองอย่างชัดเจน มีการวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่อง มีความรับผิดชอบการทำงาน เพื่อให้มีผลงานนำเสนอผ่านสื่อเสมอ นอกจากนั้นต้องสามารถรักษามาตรฐานผลงาน และมีการพัฒนาผลงานอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม พบว่านักเขียนสารคดีอิสระบางท่านไม่ได้วางแผนการทำงานอย่างเต็มที่ แต่สามารถทำงานสารคดีอิสระเป็นอาชีพได้ ทั้งนี้พบว่านักเขียนสารคดีอิสระท่านนั้นมีปัจจัยอื่นสนับสนุน เช่น มีการส่งสวัสดิการในการทำงานจำนวนมาก ครอบครัวสนับสนุน ไม่มีภาระรับผิดชอบมาก นอกจากลักษณะการดำเนินงานโดยภาพรวมที่ได้นำเสนอ จากการศึกษายังพบว่า สำหรับนักเขียนสารคดีอิสระบางกลุ่ม ลักษณะการดำเนินงานบางประการยังเป็นข้อจำกัดที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการทำงานของนักเขียน ที่ทำให้ต้องปรับตัวในการทำงาน เช่น ช่วงภาพสารคดีไม่สามารถทำงานถ่ายภาพสารคดีเพียงอย่างเดียว ทำให้ต้องทำงานเขียนหรือทำงานอื่นควบคู่ไปด้วย การจัดทำสารคดีได้ทะเล ซึ่งมีช่วงเวลาในการถ่ายภาพได้ทะเลจำกัด ทำให้นักเขียน ต้องขยายการทำงานไปสู่สารคดีในรูปแบบอื่น

ลักษณะการดำเนินงานสารคดีทางสื่อโทรทัศน์

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการดำเนินงานสารคดีทางสื่อโทรทัศน์สำคัญที่มีอิทธิพลต่อการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระ คือ ลักษณะการทำงานที่เป็นการรับผลิตรายการให้กับเจ้าของรายการ มีขั้นตอนการผลิตหลายขั้นตอน และแต่ละขั้นตอนเกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้น นักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ จึงจำเป็นต้องมีความสามารถในการติดต่อประสานงานกับลูกค้าแต่ละราย มีความสามารถในการนำเสนองาน (present) มีความสามารถและมีความรับผิดชอบในการจัดการผลิตรายการในแต่ละขั้นตอนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของเจ้าของรายการ และมีความสามารถในการควบคุมงบประมาณในการทำงานได้ นอกจากนี้ ในฐานะผู้ทำงานอิสระ นักเขียนสารคดีอิสระยังต้องสามารถวางแผนการทำงานให้สอดคล้องกับการจัดการทางการเงินด้วย

ช่วงที่ 3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำเสนอมาทั้งหมด ผู้วิจัยสามารถสรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระได้เป็น 2 ส่วนคือ ปัจจัยภายใน ซึ่งเป็นคุณสมบัติเฉพาะตัวของนักเขียน เป็นปัจจัยที่นักเขียนสามารถควบคุมได้และจำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ และส่วนที่สองคือปัจจัยภายนอกที่อยู่เหนือการควบคุมของนักเขียน แต่นักเขียนสารคดีอิสระจำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อให้สามารถประกอบวิชาชีพได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งขอนำเสนอตามลำดับดังนี้คือ

ปัจจัยภายใน

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดพบว่านักเขียนสารคดีอิสระทุกท่านมี “ปัจจัยภายใน” ซึ่งเป็นคุณสมบัติร่วมกันที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ ดังนี้

1. ความสนใจเฉพาะด้าน

“ความสนใจเฉพาะด้าน” ในที่นี้หมายถึงความสนใจในแนวเนื้อหาเฉพาะด้าน ซึ่งนักเขียนสามารถนำเสนอออกมาอย่างเด่นชัดในผลงาน ซึ่งจากการศึกษาพบว่าความสนใจเฉพาะด้านเป็นผลจากการได้รับการปูพื้นฐานมาตั้งแต่วัยเด็กและได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่อง และพบว่า “ความสนใจการอ่าน” ตั้งแต่ยังเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของนักเขียนสารคดีอิสระส่วนใหญ่ในกรณีศึกษา ซึ่งนำไปสู่

การพัฒนาเข้าสู่อาชีพอย่างต่อเนื่อง คือการเริ่มต้นจากการอ่านหนังสือทั่วไป และพัฒนาเป็นการเลือกอ่านตามความสนใจเฉพาะด้านมากขึ้น ทำให้เกิดการซึมซับ สัมผัสความรู้และข้อมูล และนำไปสู่การแสวงหาข้อมูลเฉพาะทางต่อไป ซึ่งเมื่อเข้าสู่อาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ ความสนใจเฉพาะทางนี้มีอิทธิพลต่อรูปแบบเฉพาะ ซึ่งเป็นความโดดเด่นในงานของนักเขียนสารคดีอิสระแต่ละท่าน แม้ในกรณีนักเขียนที่ไม่ได้มีความสนใจในการอ่านอย่างจริงจังตั้งแต่วัยเด็ก พบว่าสภาพแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลต่อแนวคิดและมุมมองของนักเขียน เมื่อนักเขียนได้เข้าสู่อาชีพ แนวคิดและมุมมองเหล่านี้ได้สะท้อนออกมาในผลงานของนักเขียน ซึ่งเป็นความโดดเด่นในผลงานของนักเขียนเช่นกัน กล่าวได้ว่า “ความสนใจเฉพาะด้าน” เป็นปัจจัยภายในสำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ กล่าวคือ นอกจากเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาความสามารถจนเข้าสู่อาชีพแล้ว “ความสนใจเฉพาะด้าน” ยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้นักเขียนสารคดีอิสระสามารถพัฒนาการทำงานสารคดีให้มีความโดดเด่นและมีรูปแบบเฉพาะ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระในประเทศไทย

2. ความสามารถ และทักษะเฉพาะด้านในการประกอบอาชีพ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลสามารถแบ่งลักษณะความสามารถและทักษะเฉพาะด้านในการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระได้เป็น 2 ส่วนคือ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานสารคดีและความสามารถในการจัดการการทำงานสารคดีอิสระ ในส่วนความสามารถและทักษะเฉพาะตัวในการสร้างสรรค์ผลงาน ได้แก่ ความสามารถในการเขียน ความสามารถในการถ่ายภาพ ความสามารถในการควบคุมการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์และทักษะพิเศษในการทำงานสารคดีแต่ละประเภท ส่วนความสามารถและทักษะเฉพาะตัวในการจัดการการทำงาน ได้แก่ ความสามารถในการติดต่อประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง ความสามารถในการวางแผนการทำงานอย่างต่อเนื่อง ความสามารถในการดูแลรับผิดชอบการทำงาน เพื่อให้สามารถประกอบอาชีพได้อย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาพบว่า ความสามารถและทักษะในการสร้างสรรค์ผลงานเป็นการพัฒนาต่อเนื่องจากความสนใจเฉพาะด้านของนักเขียน และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งจากการได้รับการถ่ายทอดโดยตรงการศึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากการฝึกฝนทักษะความสามารถตามความสนใจส่วนตัว ในส่วนของความสามารถในการจัดการการทำงานพบว่าประสบการณ์ในการทำงานจริงก่อนการเข้าสู่อาชีพนักเขียนสารคดีอิสระมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสามารถและโอกาสในการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ เนื่องจากประสบการณ์จากการทำงานจริงทำให้นักเขียนได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะในการทำงานจนเกิดความชำนาญ

3. อุปนิสัยและบุคลิกภาพ

นอกจากพื้นฐานความมีใจรักในการทำงานสารคดีอย่างจริงจัง และความพึงพอใจในการทำงานอิสระ แต่ด้วยอุปสรรคและความไม่มั่นคงต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะทางวิชาชีพ นักเขียนสารคดีอิสระควรเป็นผู้มีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูง พร้อมทั้งจะเผชิญความไม่มั่นคงต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะทางวิชาชีพได้ มีความมุ่งมั่น อดทน และไม่ย่อท้อ มีความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายสมถะ มีความสุขกับการใช้ชีวิตอิสระในสังคมของตนเอง นอกจากนั้นเพื่อให้มีผลงานนำเสนอผ่านสื่ออย่างสม่ำเสมอ นักเขียนสารคดีอิสระควรมีวินัยและมีความรับผิดชอบในการทำงาน และควรมีบุคลิกภาพที่สามารถทำงานร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้องได้ นอกจากนั้น นักเขียนสารคดีอิสระควรมีการพัฒนาผลงานอยู่เสมอ นักเขียนจึงควรเป็นผู้ชอบแสวงหาความรู้ เปิดกว้างในการรับข้อมูลจากสื่อต่างๆ และใจกว้างพอที่จะยอมรับการคำแนะนำเพื่อพัฒนาผลงานของตนเอง

4. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานสารคดีอิสระ

เนื่องจากการประกอบอาชีพนักเขียนอิสระมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากการทำงานประจำองค์กรที่สำคัญ คือ ลักษณะการทำงานที่ต้องอยู่กับตนเอง มีความรับผิดชอบการทำงานด้วยตนเองทุกขั้นตอน โดยไม่มีรายได้ประจำ นักเขียนสารคดีอิสระจึงจำเป็นต้องเข้าใจลักษณะการทางวิชาชีพดังกล่าว โดยพื้นฐานนักเขียนสารคดีอิสระต้องเป็นผู้ที่พอใจกับการทำงานด้วยตนเอง มีความรับผิดชอบและมีวินัยในการทำงาน และในฐานะที่นักเขียนสารคดีอิสระเป็นผู้ทำงานร่วมกับองค์กรสื่อ ในการจัดทำผลงานสารคดี นักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อสิ่งพิมพ์ต้องสามารถประสานความต้องการของตนเองกับจุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อได้ ในขณะที่นักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์ต้องสามารถประสานการทำงานกับฝ่ายต่างๆ เพื่อจัดการผลิตผลงานสารคดีให้ตรงกับจุดมุ่งหมายของลูกค้าได้ จึงจะทำให้ นักเขียนสามารถทำงานสารคดีอิสระได้อย่างต่อเนื่อง

5. การมีทัศนคติที่ดีต่อการประกอบวิชาชีพ

นอกจากความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานสารคดีที่โดดเด่น และความสามารถในการจัดการการทำงานแล้ว นักเขียนสารคดีอิสระยังต้องมีทัศนคติที่ดีในการประกอบวิชาชีพ เนื่องจากลักษณะทางวิชาชีพที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญพิเศษในการสร้างสรรค์ผลงานสารคดี ต้องจัดการการทำงานด้วยตนเอง ในขณะที่มีความต้องการผลงานของนักเขียนสารคดีอิสระในวงจำกัด และผลตอบแทนที่ไม่แน่นอน พบว่านักเขียนสารคดีอิสระในกรณีศึกษาที่มีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานในแง่ที่เห็นคุณ

ค่าต่อตนเองในแง่ที่วิถีการทำงานสอดคล้องกับรูปแบบการใช้ชีวิตและสามารถตอบสนองความต้องการของตนได้ และเห็นคุณค่าว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้รับสารและสังคม จึงพยายามทำงานอย่างดีที่สุดเพื่อให้สามารถทำงานเขียนสารคดีอิสระเป็นอาชีพได้ และพยายามทำงานอย่างดียิ่งขึ้นเพื่อให้บุคคลอื่นเกิดการยอมรับงานสารคดี

ปัจจัยภายนอก

นอกจากปัจจัยภายในที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระแล้ว การที่นักเขียนสามารถประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระได้ยังขึ้นกับปัจจัยภายนอก ซึ่งเป็นปัจจัยที่อยู่เหนือความควบคุมของนักเขียน แต่เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระโดยตรง ปัจจัยภายนอกที่จำเป็นเหล่านี้ได้แก่ โอกาสในการเรียนรู้ทางวิชาชีพและโอกาสในการเข้าสู่อาชีพ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์กรสื่อ ความสามารถในการติดต่อองค์กรสื่อ ซึ่งแต่ละปัจจัยมีความสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้าน “โอกาส”

ในที่นี้หมายถึง โอกาสในการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และโอกาสในการเข้าสู่อาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าเป็นการได้รับโอกาสทั้งโดยตั้งใจ และโดยไม่ตั้งใจจากสภาพแวดล้อมมาตั้งแต่วัยเด็กจนสามารถเข้าสู่อาชีพได้ โดยส่วนใหญ่การถ่ายทอดในวัยเด็กเป็นการถ่ายทอดโดยทางอ้อม ทำให้นักเขียนได้มีโอกาสในการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพโดยไม่ตั้งใจ ส่วนการได้รับการถ่ายทอดทางอาชีพจริง เริ่มเห็นได้ชัดเจนเมื่อนักเขียนเริ่มเลือกศึกษาตามความสนใจของตน ซึ่งพบว่าการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษามีอิทธิพลต่อโอกาสในการทำงานของนักเขียน ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม นอกจากนั้นยังพบว่าการทำงานประจำองค์กรสื่อก่อนเลือกประกอบอาชีพอิสระ เป็นปัจจัยสำคัญต่อโอกาสในการเรียนรู้ทางวิชาชีพ และโอกาสในการเข้าสู่อาชีพของนักเขียนสารคดีอิสระ ซึ่งพบว่าเพื่อนร่วมงานในองค์กรสื่อมีความสำคัญต่อโอกาสในการเรียนรู้ทางอาชีพในระยะเริ่มแรกของการทำงานสารคดีอย่างมาก นอกจากนั้นยังมีบทบาทสำคัญต่อการแนะนำเข้าสู่อาชีพสำหรับนักเขียนสารคดีอิสระบางท่าน อย่างไรก็ตาม สำหรับนักเขียนสารคดีอิสระบางท่าน สถาบันการศึกษาและกลุ่มอาชีพไม่ได้มีอิทธิพลต่อการเข้าสู่อาชีพ แต่โอกาสในการเรียนรู้ทางอาชีพ และการเข้าสู่วิชาชีพเกิดจากความสนใจส่วนตัวของนักเขียน และการเดินเข้าหาโอกาสด้วยตนเอง เมื่อมีจังหวะเหมาะสม

2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์กรสื่อ

จากการศึกษาพบว่า นักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อสิ่งพิมพ์ที่ประสบความสำเร็จ นอกจากจะมีความสามารถในการผลิตผลงานสารคดีตามแนวที่ตนถนัดแล้ว ยังพบว่าในการกำหนดงานของตนเองให้กับองค์กรสื่อ นักเขียนสารคดีอิสระจำเป็นต้องทำความเข้าใจนโยบายและจุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อ อย่างไรก็ตามพบว่า ความต้องการในการนำเสนอสิ่งที่อยากนำเสนอของนักเขียนสารคดีอิสระเป็นปัจจัยสำคัญต่อผลงานของนักเขียนเช่นกัน ดังนั้น ความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อสิ่งพิมพ์ จึงขึ้นกับความสามารถในการนำเสนอสิ่งที่นักเขียนสนใจ ในแง่มุม ในรูปแบบ และวิธีการนำเสนอที่เหมาะสมกับนโยบาย วัตถุประสงค์ และเอกลักษณ์เฉพาะของสื่อแต่ละสื่อ สำหรับการผลิตรายการสารคดีโทรทัศน์ นักเขียนสารคดีอิสระจำเป็นต้องทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ขององค์กรสื่อในการผลิตผลงานแต่ละชิ้น เพื่อวางแผนผลิตรายการให้ตรงกับจุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อ เนื่องจากลักษณะการติดต่อนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์เป็นการติดต่อจากองค์กรสื่อหรือเจ้าของรายการ โดยการเลือกนักเขียนที่มีความสามารถในการจัดการผลิตรายการที่ตรงกับลักษณะรายการที่องค์กรสื่อต้องการ ดังนั้น นอกจากความสามารถในการผลิตรายการแล้ว นักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์ที่ประสบความสำเร็จจึงต้องสามารถรับผิดชอบการผลิตรายการให้ตรงกับจุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อ

3. ความสามารถในการติดต่อนักเขียน

เนื่องจากการทำงานสารคดีอิสระแตกต่างจากการทำงานประจำในด้านหนึ่งคือ เป็นการผลิตผลงานสารคดีให้กับองค์กรสื่อหลายองค์กร โดยไม่ได้รับผลตอบแทนเป็นเงินเดือนประจำจากองค์กรใดองค์กรหนึ่ง ดังนั้น การที่นักเขียนสารคดีอิสระจะสามารถประกอบอาชีพนี้ได้อย่างดี นอกจากฝีมือและความสามารถในการจัดทำผลงานสารคดี และโอกาสในการเริ่มต้นทำงานอิสระแล้ว นักเขียนสารคดีต้องมีผลงานนำเสนอผ่านสื่ออย่างสม่ำเสมอ นักเขียนสารคดีอิสระ จึงจำเป็นต้องมีความสามารถในการติดต่อนักเขียน ซึ่งเป็นช่องทางในการเปิดรับงานของนักเขียน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า นักเขียนสารคดีอิสระส่วนใหญ่มีโอกาสในการนำเสนอผลงานผ่านสื่อตั้งแต่ยังทำงานประจำในองค์กร ทั้งโดยการเสนอผลงานส่งไปให้องค์กรสื่อพิจารณา โดยการแนะนำจากเพื่อนร่วมวิชาชีพ และการมีโอกาสรู้จักกับสายสัมพันธ์ต่างๆ (connections) ในขณะที่ทำงานประจำ ซึ่งหากพิจารณาจากลักษณะการติดต่อในกรณีที่บรรณาธิการหรือตัวแทนองค์กรสื่อติดต่อนักเขียน โดยพิจารณาจากความชำนาญในการทำงานสารคดีของนักเขียน กล่าวได้ว่าการมีสายสัมพันธ์ในการทำงาน ไม่สามารถเกิดขึ้นในระยะเวลาสั้น แต่เป็นผลจากการทำงานร่วมมังกันอย่างต่อเนื่องระหว่างนักเขียนและตัวแทนองค์กรสื่อ นอกจากการคงสายสัมพันธ์เดิมไว้แล้ว นักเขียนสารคดีอิสระยังต้องมีโอกาสในการติดต่อนักเขียนสื่ออย่างสม่ำเสมอ ทั้งจากการแสวงหาโอกาสด้วยตนเอง และจากการแนะนำจากเพื่อนร่วมวิชาชีพ

นอกจากปัจจัยที่ได้นำเสนอมาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระโดยภาพรวมแล้ว สำหรับนักเขียนบางท่านยังพบว่ามีปัจจัยสนับสนุนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสามารถในอาชีพอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนจากครอบครัว ซึ่งนักเขียนสารคดีอิสระบางท่านเห็นว่าเป็นปัจจัยสนับสนุนสำคัญที่ทำให้สามารถประกอบอาชีพได้ตามรูปแบบเฉพาะของตนเอง อย่างไรก็ตาม ตามความเห็นของนักเขียนสารคดีอิสระหลายท่านมีความเห็นพ้องกันว่า ไม่อาจสรุปได้ว่าความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระเป็นผลมาจากปัจจัยใดมากที่สุด เนื่องจากแต่ละคนมีปัจจัยแวดล้อม และความมุ่งหวังในการใช้ชีวิตต่างกัน แต่กล่าวได้ว่าเป็นผลมาจากปัจจัยหลายส่วนรวมกัน โดยมีความรักและความสามารถในการทำงานสารคดีอิสระเป็นพื้นฐาน และมีความเข้าใจตนเองเป็นปัจจัยสำคัญ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ

จากการศึกษาความคิดเห็นของนักเขียนสารคดีอิสระกรณีศึกษา กล่าวได้ว่าปัญหาในการประกอบวิชาชีพนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อสิ่งพิมพ์ในประเทศไทยเป็นผลจากลักษณะสำคัญทางวิชาชีพที่สำคัญ 2 ประการคือ ประการแรกขาดวงแคบ การเปิดรับงานนักเขียนมีจำกัด ประการที่สองคือ ระบบผลตอบแทนน้อยและค่อนข้างล่าช้า การที่การเปิดรับงานนักเขียนมีจำกัดทำให้เป็นอุปสรรคสำคัญต่อผู้ที่สนใจทำงานสารคดีอิสระ เพราะนอกจากนักเขียนสารคดีอิสระใหม่จำเป็นต้องมีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานคุณภาพเป็นพื้นฐานแล้ว นักเขียนยังจำเป็นต้องมีโอกาสในการนำเสนอผลงานผ่านสื่อ ซึ่งจากกรณีศึกษาพบว่านักเขียนสารคดีส่วนใหญ่มีผลงานปรากฏผ่านสื่อก่อนเข้าสู่การทำงานสารคดีอิสระ เนื่องจากนักเขียนกรณีศึกษาเกือบทั้งหมดทำงานสารคดีประจำองค์กรสื่อมาก่อน จึงมีโอกาสในการนำเสนอผลงานให้เป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งมาก่อน สำหรับลักษณะทางวิชาชีพที่ผลตอบแทนน้อยและระบบการจ่ายผลตอบแทนค่อนข้างช้า พบว่าเป็นปัญหาสำคัญที่มีอิทธิพลต่อลักษณะการทำงาน และการใช้ชีวิตของนักเขียนสารคดีอิสระ ทำให้นักเขียนสารคดีอิสระจำเป็นต้องทำงานอย่างจริงจังเพื่อให้มีผลงานปรากฏอย่างสม่ำเสมอ มีการวางแผนการทำงานให้สอดคล้องกับรายรับรายจ่าย อย่างไรก็ตาม จากกรณีศึกษาพบว่านักเขียนสารคดีอิสระบางท่านสามารถเลือกทำงานเฉพาะที่ต้องการได้ เนื่องจากมีปัจจัยอื่นเกื้อหนุน ในขณะที่นักเขียนบางท่านเห็นว่ายังทำงานไม่เต็มที่ เนื่องจากไม่มีภาระที่ต้องรับผิดชอบมาก แต่เห็นว่าหากมีภาระรับผิดชอบมากขึ้นจำเป็นต้องทำงานให้มากยิ่งขึ้นจนถึงอาจเปลี่ยนอาชีพ นอกจากลักษณะทางวิชาชีพที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อ

ความสามารถในการประกอบอาชีพทั้งสองประการแล้ว ยังมีปัญหาการละเมิดสิทธิ โดยการนำผลงานไปเผยแพร่หรือไปใช้ในการหาผลประโยชน์ โดยไม่ได้ขออนุญาต ซึ่งจากการศึกษาพบว่าโดยทั่วไปยังไม่มีการรวมตัวจัดการปัญหานี้กันอย่างจริงจัง นอกจากการบอกเล่าต่อกันในกลุ่มเพื่อนร่วมวิชาชีพ ส่วนการจัดการปัญหาขึ้นกับการตัดสินใจของนักเขียนอิสระแต่ละคน เมื่อถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการรวมตัวเป็นกลุ่มวิชาชีพเพื่อดูแลสิทธิประโยชน์ของนักเขียนสารคดีอิสระ นักเขียนหลายท่านให้ความเห็นสนับสนุนและเห็นว่าหากรวมกลุ่มได้จริงน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงาน และการประกอบวิชาชีพของนักเขียน แต่บางท่านเห็นว่ามีความเป็นไปได้น้อย เนื่องจากลักษณะอาชีพคือการทำงานอิสระ การตัดสินใจตามข้อตกลงต่างๆ เป็นความพอใจของนักเขียนแต่ละคน และประการสำคัญปัจจัยเงื่อนไขในการประกอบอาชีพของแต่ละคนไม่เหมือนกัน การตั้งหลักเกณฑ์บางประการร่วมกันอาจขัดต่อความรู้สึกอิสระในการทำงาน และการใช้ชีวิตของนักเขียนสารคดีอิสระ นอกจากนี้ นักเขียนบางท่านเห็นว่าลักษณะการจัดการองค์กรทางวิชาชีพให้มีประสิทธิภาพควรเป็นในรูปแบบการจัดการอย่างองค์กรธุรกิจ ซึ่งนักเขียนบางท่านอาจไม่เห็นด้วย และจะเป็นปัญหาในการดำเนินการในที่สุด

แนวโน้มความต้องการผลงานนักเขียนสารคดีอิสระ

จากการศึกษาความคิดเห็นของนักเขียนกรณีศึกษา กล่าวได้ว่าความต้องการผลงานสารคดีของนักเขียนสารคดีอิสระยังมีเสมอ จนถึงมีแนวโน้มมากขึ้น หากไม่มีผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจ ทั้งนี้เนื่องจากวงการสิ่งพิมพ์มีแนวโน้มต้องการงานเฉพาะด้านมากขึ้น ในขณะที่นักเขียนประจำองค์กรมีข้อจำกัดในการพัฒนาการทำงานให้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน นอกจากนั้น การรับงานจากนักเขียนสารคดีอิสระยังเป็นผลดีต่อองค์กรสื่อบางองค์กรในการว่าจ้างพนักงานประจำ และองค์กรสื่อสามารถเลือกงานของนักเขียนตามที่ต้องการได้ ซึ่งในความเห็นของบรรณาธิการส่วนใหญ่ในกรณีศึกษาเห็นว่ายังมีความต้องการเสมอ และงานสารคดีมีโอกาสเติบโตในสังคมไทย แต่นักเขียนต้องพัฒนารูปแบบการนำเสนองานให้เหมาะสมกับสื่อ ในส่วนแนวโน้มความต้องการงานของนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์ กล่าวได้ว่าแนวโน้มน่าจะมีมากขึ้น เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการผลิตน้อยกว่าการว่าจ้างบริษัท และมีช่องทางสื่อมากขึ้น อย่างไรก็ตาม นักเขียนต้องมีการพัฒนาการทำงานเสมอ เนื่องจากมีการแข่งขันการทำงานมากขึ้น ซึ่งในความคิดเห็นของผู้บริหารองค์กรสื่อมีความเห็นว่า นักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์ที่จะสามารถทำงานอิสระอยู่ได้ ต้องเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในการทำงานเฉพาะด้าน

และมีความรับผิดชอบในการทำงาน จึงกล่าวได้ว่าความต้องการผลงานของนักเขียนสารคดีอิสระยังคงมีเสมอ แต่มีลักษณะและปริมาณจำกัด นักเขียนสารคดีอิสระที่จะสามารถประกอบอาชีพอยู่ได้ต้องมีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานอย่างโดดเด่น มีรูปแบบเฉพาะ โดยสามารถตอบสนองจุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อได้

สรุปผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ที่ได้นำเสนอมา สรุปได้ว่า “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์” โดยภาพรวมมี 3 ประการ คือ

1. ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานสารคดีที่โดดเด่น มีรูปแบบเฉพาะ
2. ความสามารถในการจัดการการทำงานด้วยตนเอง ทั้งในแง่ความสามารถในการประสานการทำงานร่วมกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง และความสามารถในการรับผิดชอบการทำงาน เพื่อให้มีผลงานปรากฏอย่างสม่ำเสมอ
3. การมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานสารคดีอิสระ คือมีใจรักในการทำงานสารคดี และเห็นว่าการทำงานสารคดีสามารถตอบสนองความต้องการในการเลือกรูปแบบการใช้ชีวิตตามที่ต้องการได้

ซึ่งพบว่าคุณสมบัติทั้ง 3 ประการเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงปัจจุบัน โดยปัจจัยสภาพแวดล้อมในวัยเด็กเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการปูพื้นฐานความสนใจ การปูพื้นฐานและการพัฒนาทักษะความสามารถ และลักษณะบุคลิกภาพอุปนิสัย โดยแต่ละปัจจัยมีอิทธิพลต่อการปูพื้นฐานในแต่ละด้านของนักเขียนแต่ละท่านมากน้อยต่างกัน แต่กล่าวได้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาเข้าสู่อาชีพเมื่อมีโอกาส นอกจากนี้ ปัจจัยภูมิหลังทางด้านการศึกษาทั้งการเรียนรู้จากการศึกษาโดยตรงและการเรียนรู้จากความสนใจส่วนตัว และประสบการณ์การทำงาน เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความสามารถและโอกาสในการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระ ทั้งในด้านการพัฒนาความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานอย่างมีลักษณะโดดเด่น และความสามารถในการจัดการการทำงาน นอกจากนี้พบว่าปัจจัยสภาพแวดล้อมในการทำงานสื่อมวลชน ซึ่งได้แก่ จุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อ จุดมุ่งหมายในการทำงานของนักเขียน และผู้อ่านมีอิทธิพลต่อผลงานของนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อสิ่งพิมพ์ และปัจจัยจุดมุ่งหมายขององค์กรสื่อเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อการทำงานของนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์ นอกจากนี้ลักษณะการดำเนินงาน

ทางวิชาชีพของการทำงานสื่อแต่ละสื่อ ยังมีอิทธิพลต่อลักษณะการจัดการการทำงานของนักเขียน ซึ่งทำให้นักเขียนสารคดีอิสระต้องมีความรับผิดชอบในการทำงาน และมีการพัฒนาผลงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีผลงานนำเสนออย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม นอกจากปัจจัยหลักทั้ง 3 ประการ ยังพบว่านักเขียนสารคดีอิสระแต่ละท่านมีปัจจัยเกื้อหนุนอื่นแตกต่างกัน ซึ่งทำให้นักเขียนแต่ละท่านสามารถทำงานสารคดีอิสระในลักษณะที่แตกต่างกัน

ข้อจำกัดในการวิจัย

จากการศึกษา “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์” ที่ได้นำเสนอมาทั้งหมด ผู้วิจัยพบว่ามีข้อจำกัดบางประการที่ทำให้การศึกษานี้ไม่สามารถลงลึกถึงข้อมูลที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานสารคดีในทางปฏิบัติสำหรับผู้สนใจการทำงานสารคดี ซึ่งหากมีการนำข้อจำกัดเหล่านี้ไปเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไปน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานสารคดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ข้อจำกัดที่พบในการศึกษานี้มีดังนี้

1. การศึกษานี้เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจ “ปัจจัย” ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเข้าสู่อาชีพ และ “ปัจจัย” ที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระในประเทศไทย สิ่งที่ได้รับจากการศึกษา จึงเป็นเพียงการทำความเข้าใจในกระบวนการพัฒนาอาชีพของนักเขียนสารคดีอิสระ และ “ปัจจัย” ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระในสภาพการณ์ที่เป็นจริงในประเทศไทยเท่านั้น ทั้งที่ในความหมายของการทำงานสารคดีอิสระเกี่ยวข้องกับ “ความเป็นมืออาชีพ” ในการสร้างสรรค์ผลงานสารคดีจนได้รับการยอมรับ ซึ่งในการศึกษานี้ไม่ได้ศึกษาลงลึกในรายละเอียดดังกล่าว

2. การศึกษานี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลจาก “ความคิดเห็น” ของนักเขียนสารคดีอิสระ และบรรณาธิการ ทั้งจากการสัมภาษณ์โดยตรง และจากการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษา “ผลงาน” ของนักเขียนเพื่อเป็นส่วนประกอบในการทำความเข้าใจเท่านั้น โดยไม่ได้วิเคราะห์เจาะลึกเนื้อหาผลงานแต่อย่างใด ซึ่งที่หากสามารถทำกรณีศึกษานักเขียนสารคดีอิสระแต่ละท่านอย่างได้จริงจัง จะทำให้เกิดความเข้าใจลักษณะความต้องการผลงานสารคดีของนักเขียนสารคดีอิสระในวงการสื่อในประเทศไทยได้อย่างแท้จริง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางในการทำงานสารคดีคุณภาพสำหรับผู้สนใจการทำงานสารคดีโดยตรง

3. ในการเลือกกลุ่มนักเขียนในการศึกษา แม้ผู้วิจัยได้พยายามเลือกนักเขียนกรณีศึกษาให้ครอบคลุมให้มากที่สุด แต่เป็นการเลือกจากการติดตามจากสื่อต่างๆ และจากการได้รับการแนะนำจากนักเขียนท่านอื่น โดยไม่ได้กำหนดระบบในการเลือกกลุ่มตัวอย่างแต่อย่างใด ซึ่งผู้วิจัยเข้าใจว่าในการศึกษานี้อาจขาดตัวอย่างนักเขียนสารคดีอิสระในกลุ่มอื่น ซึ่งอาจมี “ปัจจัย” ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเข้าสู่อาชีพ และ “ปัจจัย” ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระแตกต่างกันออกไป

ข้อเสนอแนะ

จากข้อจำกัดในการศึกษาที่ได้นำเสนอในข้างต้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าหากนำข้อจำกัดดังกล่าวมาเป็นแนวทางในการศึกษาเพิ่มเติมน่าจะเป็นประโยชน์ในการนำข้อมูลไปใช้ในการทำงานสารคดีสำหรับผู้ที่สนใจยิ่งขึ้น โดยผู้วิจัยขอแนะนำเสนอเป็นข้อเสนอแนะดังนี้

1. ควรทำการศึกษาวิเคราะห์ผลงานของนักเขียนสารคดีอิสระร่วมกับการสัมภาษณ์เจาะลึกความเห็นของบรรณาธิการ เพื่อทำความเข้าใจลักษณะผลงานสารคดีที่ปรากฏอยู่จริงในวงการสารคดีในประเทศไทย และเพื่อศึกษาลักษณะความเป็นมืออาชีพที่สะท้อนออกมาในผลงานของนักเขียนสารคดีอิสระที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ในการสร้างสรรค์ผลงานสารคดีคุณภาพสำหรับผู้สนใจต่อไป

2. ในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพนักสื่อสารมวลชนในสาขาใดสาขาหนึ่ง หากผู้วิจัยสามารถเลือกตัวอย่างในการศึกษาอย่างเป็นระบบยิ่งขึ้น ซึ่งน่าจะทำให้ผลการศึกษามีความถูกต้อง เที่ยงตรง และครอบคลุมยิ่งขึ้น เช่น การกำหนดจำนวนของกลุ่มตัวอย่างตามรูปแบบงานสารคดีที่ปรากฏ

3. นอกจากการศึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระแล้ว ผู้ที่สนใจงานสื่อสารมวลชนในสาขาอื่น ยังสามารถทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในอาชีพนักสื่อสารมวลชนในสาขาอื่นด้วย เนื่องจากปัจจัยในการพัฒนาอาชีพในแต่ละสาขาน่าจะแตกต่างกันตามลักษณะทางวิชาชีพ ซึ่งจะทำให้เข้าใจองค์ประกอบในการทำงานสื่อสารมวลชนในสาขานั้น

จากการศึกษา “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในอาชีพนักเขียนสารคดีอิสระทางสื่อโทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์” ที่ได้นำเสนอมาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยหวังว่าข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจการทำงานสารคดี และผู้ที่กำลังแสวงหาแนวทางในการทำงานและการใช้ชีวิต สิ่งที่ได้นำเสนอมานี้ เป็นตัวอย่างหนึ่งในกระบวนการเลือกอาชีพ และการพัฒนาทางอาชีพสาขาหนึ่งในงานสื่อสารมวลชน ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าหากบุคคลมีความเข้าใจตนเอง และมีความเข้าใจลักษณะทางอาชีพ บุคคลนั้นย่อมสามารถเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับตนเองได้ ซึ่งจะทำให้ทำงานได้อย่างมีความสุข และเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมต่อไป